

Válek, Vlastimil

Šedesátiny Josefa Hrabáka

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1972, vol. 21, iss. D19, pp. 184-186

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107554>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

(Slezský ústav v Opavě, 1958) a *Zbojník Ondráš a ondrášovské tradice v slovesnosti slezské oblasti* (Naše vojsko, Praha 1959). První je zevrubná monografie, jakýsi pandán k Melicherčíkové knize o Janošikovi, druhá zpracovává touž látku populárněvědným způsobem. Sivek vyšel z historického pozadí vzniku ondrášovské tradice, osvětlil sociální poměry za feudalismu, které vyvolaly vznik zbojnictví i rozkvět folklóru s tímto tématem, a pak rozebral písně, pověsti, vypravovánky, dramata, malby, sochařské práce, hudební skladby v kultuře české i polské. Posléze připojil rozsáhlé materiále a příslušnou bibliografii.

Osobitý úsek Sivkova zájmu o slovesný folklór představují studie obírající se folklórem hornickým (Hornické tradice — Slezský sborník, 1949; Hornické tradice a vypravování ze Suché — Radostná země, 1951; K charakteru hornického prostředí a vyprávěče — Radostná země, 1951), které navázaly na předchozí práce spisovatele Karla Handzla a podnítily též k činnosti další sběratele a badatele.

Literárněhistorický zájem Sívka se soustředil především ke dvěma významným umělcům Slezska: k Petru Bezručovi a k Vojtěchu Martínkovi. Z Bezručova díla zabýval se Sivek poémmou *Stužkonoska modrá* (poprvé r. 1955, podruhé r. 1958); osvětlil zejména okolnosti, které vedly ke zrodu této básně. Přípravou prací k pozdějším edicím *Stužkonosky modré* byly Poznámky k textovým změnám v Bezručově *Stužkonosce modré* (Slezský sborník, 1954). Roku 1958 vydal Sivek Slezské písně pro školské potřeby. Ze zájmu o Bezručě a jeho přátele vzešla edice *Dopisy Otakara Bystřiny Petru Bezručovi (1912—1931)* — vydal *Vlastivědný ústav v Novém Jičíně* r. 1967. O Vojtěchu Martínkovi zamýšlel Sivek vytvořit knižní monografii. Přípravnými pracemi k ní byly edice spisovatelových pohádek (1957, 1958, výbor 1965), studie o nich (Slezský sborník, 1960) a edice výboru z Martínkova díla (selská trilogie; Větévky jalovcové aj.). Vzájemnou korespondenci Viléma Závady a Vojtěcha Martínka stačil Sivek ještě připravit k vydání.

Z jiných literárněhistorických prací Sívkových sluší se připomenout pojednání o stycích J. V. Friče s polskou emigrací (Slezský sborník, 1953) a článek K pobytu Julia Fučíka v Lískovci (sborník Dělnické hnutí na Ostravsku, 1957).

Svůj význam uchovají si Sívkovy práce věnované literárněvědné regionalistice (Literární život Nového Jičína — ve Čtení o Novém Jičíně, 1963; Brušperská trojka a ti druzí — ve sborníku Brušperk — město nikoli nejmenší, 1969; Obrys literárního života Ostravska v letech 1918—1966, in: Ostrava 5, 1969).

Sivek sledoval také polské písemnictví, především z okruhu Těšínska. Vydal Bibliografii polských sílesiak (na 2. a 3. díle s ním spolupracovali Andělín Grobelný a Milan Kudělka) a připravil edici *Bajki śląskie* (1962).

Současného literárního a uměleckého ruchu zúčastnil se Sivek jako předseda redakční rady *Červeného květu*, jako předseda ediční rady nakladatelství Profil, jako referent na Bezručových Opavách, jako člen vědecké rady Památníku Petra Bezručě, člen redakční rady Slezského sborníku, Radostné země, jako neúnavný recenzent a popularizátor spisovatelů ostravského regionu. Svým pedagogickým, osvětovým a popularizačním úsilím jako by navázal na široce rozvětvenou činnost svého předchůdce a vzoru Vojtěcha Martínka.

Osobně čestný, pro každou dobrou věc zapálený, neúnavný pracovník a přítel spisovatelů i umělců (Ferdiš Duša, Valentin Držkovic, Vilém Závada aj.) získal si Sivek svou bezprostředností a svým smyslem pro humor mnoho přátel. Snad nikomu nezpůsobil bolest. Až teprve svým předčasným odchodem.

Artur Závodský

ŠEDESÁTINY JOSEFA HRABÁKA

Bibliografie díla Josefa Hrabáka, vydaná v roce 1972, obsahuje 1062 prací, jež otiskl do roku 1971 (z toho 20 knižních publikací, řadu vysokoškolských skript, osm kritických edic, více než 300 významných studií v našem i zahraničním tisku), už zdaleka není úplná; další knihy i časopisecké stati vydané v roce 1972 (např. *Rukověť dějin literatury*) nebo odevzdané do tisku (*Poetika*) svědčí o neutuchající tvůrčí vědecké aktivitě tohoto autora. Vzhledem k šíři problematiky, do níž Josef Hrabák zasahuje a která je v našem odborném literárněvědném světě vzácná (teorie literatury, zvl. versologie, historie literatury od nejstarších dob po přítomnost, literární kritika), a vzhledem k významnosti podnětů, které prof. Hrabák neustále přináší, není možné v tomto informativním přehledu postihnout hlouběji jeho mnohostrannou činnost. Proto odkazujeme na podrobnější hodnocení jeho díla, obsažené

ve stati Ed. Petrů (Literárněvědné dílo Josefa Hrabáka, LF 1972, č. 4), Zd. Tiché (Předmluva k Bibliografii díla Josefa Hrabáka, 1972), Jána Mšianika (Slovenská literatúra 1972, č. 6) a v úvodu ke sborníku Literárněvědné studie, který vydala filosofická fakulta UJEP v roce 1972 u příležitosti Hrabákových šedesátin.

Profesor PhDr. Josef Hrabák, DrSc., člen korespondent ČSAV, se narodil 3. prosince 1912 v Brně. Zde absolvoval v r. 1935 filosofickou fakultu a zde také působil až do r. 1945 na středních školách; od r. 1945 přednášel na filosofické fakultě (habilitoval se na ní r. 1946 pro obor starší česká literatura) a v letech 1946—1952 na nově zřízené pedagogické fakultě, nejprve jako pověřený profesor české a slovenské literatury, od r. 1948 jako profesor (v letech 1950—1952 byl proděkanem). Na počátku roku 1953 přešel na filosofickou fakultu, kde působil dosud. R. 1965 dosáhl titulu doktor filologických věd. V letech 1954—1960 vykonával Hrabák funkci děkana a zároveň jako dlouholetý vedoucí katedry české literatury (1953 až 1970) systematicky vytvářel její odborný profil. Pečlivě se prof. Hrabák vždy staral o vědecký dorost. Soustřeďoval kolem sebe nadané studenty a mladé vědecké pracovníky, pro něž zřizoval speciální semináře, ve kterých je učil metodě vědecké práce, účtěl k vědeckému poznání a vedl je k tomu, aby jejich odborná činnost měla úzký vztah k aktuálním potřebám společnosti. Oceněním Hrabákových zásluh o rozvoj české vědy bylo zvolení členem korespondentem ČSAV v r. 1965 a udělení zlaté medaile Josefa Dobrovského ČSAV u příležitosti jeho šedesátin.

Svou odbornou činnost začal Josef Hrabák r. 1935, kdy vyšla jeho první recenze nazvaná *Kniha o Bezručově verši*. Od té doby se setkáváme neustále s jeho knihami, skripty, učebnicemi, populárněvědnými příručkami, studii, edicemi, předmluvami, recenzemi i kritikami. Ke zkoumání slovesného umění přistupuje Hrabák komplexně. Jednotlivé složky vidí ve vzájemné souvislosti; dílo chápe jako specifický druh sdělení, a proto je podle něho nutná důkladná analýza formy jako prostředek k postihu ideové stránky. Analyzované dílo nebo zkoumaný problém jsou přitom začleněny do kulturního i společenského vývoje. Důkladná znalost celého našeho literárního života od nejstarší doby a velké teoretické zájmy dovolují Hrabákově nalézat aktuální souvislosti mezi starší a novou literaturou, sledovat vývojový proces po celou dobu jeho průběhu a neodtrhovat literární minulost od dneška. Žřetelně se to projevuje v nejvýznamnější pracovní oblasti J. Hrabáka, kterou je *teorie literatury*, zejména *versologie*. Teoretické problémy řeší na materiálu ze starší i nové literatury. Do tohoto okruhu spadají vedle časopiseckých prací hned první knižní studie: *Staropolský verš ve srovnání se staročeským* (1937) a *Smilova škola* (1941). Hrabákovův zájem o otázky verše prolíná celou jeho vědeckou činností a vede po válce k vydání speciálních i syntetických studií a knižních souborů, promyšleně tematicky komponovaných. Přední místo tu zaujímá *Úvod do teorie verše* (1956), podávající ucelený přehled základní versologické problematiky; tato publikace, která se dočkala v r. 1970 už čtvrtého vydání, vyplnila citelnou mezeru v poválečné odborné literatuře. Konkrétním rozborům veršových systémů, veršovaných skladeb i veršů jednotlivých autorů je věnována kniha *Studie o českém verši* (1959), širším a obecnějším otázkám soubor *Z problémů českého verše* (1964). Kniha *O charakter českého verše* (1970) je přitažlivá novými netradičními pohledy na versologické otázky. Také část studií ze souboru *Polyglotta* (1971), shrnujícího stati, které byly původně předneseny na mezinárodních konferencích a publikovány za hranicemi, spadá do tohoto okruhu Hrabákovy činnosti.

Hrabákovou činností literárněteoretickou není možno oddělovat od další oblasti, již věnuje ve svém vědeckém díle pozornost, od literární historie. Tato oblast zasahuje — jak je to už pro Hrabáka příznačné — celý vývoj naší literatury, důraz je však položen na zkoumání dějin *starší české literatury*, zejména 14.—18. století. Pádu k napsání syntetických knižních prací připravil si Hrabák množstvím zásadních časopiseckých studií a kritických edic (např. *Legenda o sv. Kateřině*, *Staročeské satiry*, *Staročeské drama pobělohorské*, *Fortunatus* aj., spoluredigování *Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu a Výboru z české literatury husitské doby*). Ze starší české literatury (Hrabák zavádí tento termín místo termínu „staročeská“ literatura proto, aby zdůraznil souvislost celého vývojového procesu naší literatury) zkoumá Hrabák především ta díla, která nejvíce směřují k dnešku, věnuje tedy největší pozornost procesu demokratizace literatury. To mu také umožnilo podat marxistickou koncepci dějin starší české literatury (např. ve *Studiih ze starší české literatury*, 1956 a 1962), kterou realizoval výrazně v syntetických akademických *Dějinnách české literatury I* (1959), jež nejen redigoval, ale z nichž větší část sám autorsky zpracoval; důraz tu položil zejména na sledování revoluční linie naší starší literatury. K dalším pracím v této oblasti patří ještě knihy *Ze starší české literatury* (1964), učebnice pro vysoké školy *Starší česká literatura* (1964) a teoreticky zaměřená publikace *K metodologii*

studia starší české literatury (1961), věnovaná dosud málo probádaným otázkám metodologickým.

Souběžně s pracemi o starší české literatuře vznikaly i studie a knihy o *nové a současné české literatuře*, které už mají styčné plochy s Hrabákovou činností literárněkritickou. Svůj zájem soustředil Hrabák především k autorům žijícím na Moravě, Bezručovi (Petr Bezruč a jeho doba, 1946), Mahenovi, Uhrovi, Johnovi, Wolkrovi, Trýbovi, Václavkovi. Soubor statí věnovaných nové literatuře obsahuje jednak kniha *Šest studií o nové české literatuře* (1961), jednak práce *K morfologii současné prózy* (1969), která svým zaměřením k analýze prozaického textu a řešením speciálních otázek úzce souvisí i s jeho pracemi literárněteoretickými.

Josef Hrabák nikdy nebyl vědcem uzavřeným aktuálními otázkám a současným potřebám společnosti. Vždy důsledně spojoval odbornou činnost s potřebami praxe, jak o tom svědčí populárně pojaté knihy *Umíte číst poezii?* (1963) a *Umíte číst poezii a prózu?* (1971) nebo řada publikací napsaných pro potřeby lektorů Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Zde je třeba vidět mimořádný ohlas jeho díla nejen v odborných kruzích, ale také mezi kulturními pracovníky, pedagogy, vysokoškolskými studenty (vydal pro ně řadu skript a učebnic, např. *Úvod do studia české literatury*, 1965 — spolu s Fr. Tenčíkem —, *Literární komparatistika*, 1971 aj.) a nejširšími vrstvami čtenářů, jimž svou rozsáhlou literárněkritickou činností obsaženou v denním tisku i populárněvědných časopisech otvíral cestu ke správnému chápání literárních hodnot současných i minulých. Přitom je důležité, že i nejsložitější problematiku dovede Hrabák podat srozumitelně a přístupně, aniž přitom sleví z vědecké přesnosti. O Hrabákově spojení s praxí a o jeho podílu na veřejném dění svědčí i rozsáhlá činnost organizátorská (zasloužil se jak o vybudování brněnského pracoviště Ústavu pro českou literaturu ČSAV, jemuž stojí v čele, tak o založení literárního oddělení Moravského muzea), redaktorská (Listy filologické, Česká literatura) a řada významných funkcí, které zastává (člen uměnovědného kolegia ČSAV, člen vědecké rady Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV, předseda Literárněvědné společnosti ČSAV, předseda brněnské sekce jazyk—literatura Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku, aj.). V neposlední řadě pak je třeba v této souvislosti připomenout Hrabákovu rozsáhlou přednáškovou činnost, v níž seznamuje zájemce s výsledky svého bádání.

I náš kusý přehled činnosti J. Hrabáka svědčí o tom, že Hrabák patří k předním představitelům současné marxistické literární vědy u nás. Jeho dílo, soustřeďující se ke všem oblastem literární vědy, je nejen zdrojem poučení, ale též inspirátorem k řešení nových vědeckých problémů.

Vlastimil Válek

K ŠEDESÁTINÁM FRANTIŠKA TENČÍKA

Dne 24. října 1972 dožil se šedesátí let PaedDr. František Tenčík, kandidát filologických věd, docent filosofické fakulty UJEP v Brně.

Svou působností je doc. Tenčík těsně spjat více nežli čtyři desetiletí s Brnem. Po ukončení studií na začátku třicátých let zde učil na tehdejší obecné a měšťanské škole, v letech 1938—1946 byl zaměstnan v brněnském rozhlasu jako referent oddělení pro děti a mládež, poté (do roku 1954) pracoval v brněnské pobožce Výzkumného ústavu pedagogického a současně působil jako externí učitel na pedagogické fakultě UP v Olomouci. Práci vysokoškolského učitele se věnuje systematicky od roku 1955, nejdříve na pedagogické fakultě v Brně a od roku 1960 na filosofické fakultě v Brně. Vychoval při tom stovky učitelů a řadu odborníků v oblasti slovesného umění dětí a mládeže.

Mnohostranná činnost doc. Tenčíka je prostoupena a sjednocena jeho trvalým zájmem o život a problematiku mladých lidí. Tímto směrem je orientována jeho činnost redakční (redigoval specializované časopisy *Moravěnka*, *Literatura pro mládež*, *Štěpnice*, *Zlatý máj* a *Knížnici teorie dětské literatury*, spoluredigoval sborník *Literatura pro mládež* aj.), činnost vydavatelská (mj. pořídil výběry ze statí M. Majerové a J. V. Plevy o dětské literatuře, editoval dílo M. J. Sychry, K. J. Erbena, J. Kozíška, J. Hory, M. Majerové) i řada prací, které vyplynuly z jeho učitelského povolání (autorsky se podílel na publikaci *Práce s knihou se žáky osmileté školy*, 1954, na čítankách pro národní a střední školy, na vysokoškolské učebnici *Úvod do studia literatury*, 1970, aj.); na mladé publikum zaměřil se doc. Tenčík i v desítkách svých veřejných přednášek a besed a v řadě populárně zaměřených článků, v nichž se převážně zabývá aktuálními otázkami literatury a umění.